

SONJA LID

FREDSKONTORET

et intet eller alt

Særtrykk fra Stavangeren 2-2016

Innledning

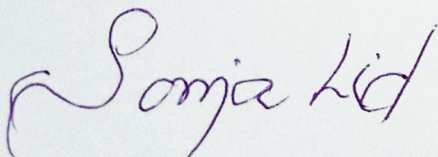
I mars 2016 fikk jeg forespørsel fra redaksjonen i medlemsbladet for Byhistorisk Forening Stavanger. Kunne jeg skrive en artikkel til «Stavangeren» og fortelle om hvordan og hvorfor Fredskontoret ble opprettet akkurat i Stavanger? Og om hva som videre skjedde med fredsarbeidet, som begynte der i 1962?

Slik ble denne artikkelen til.

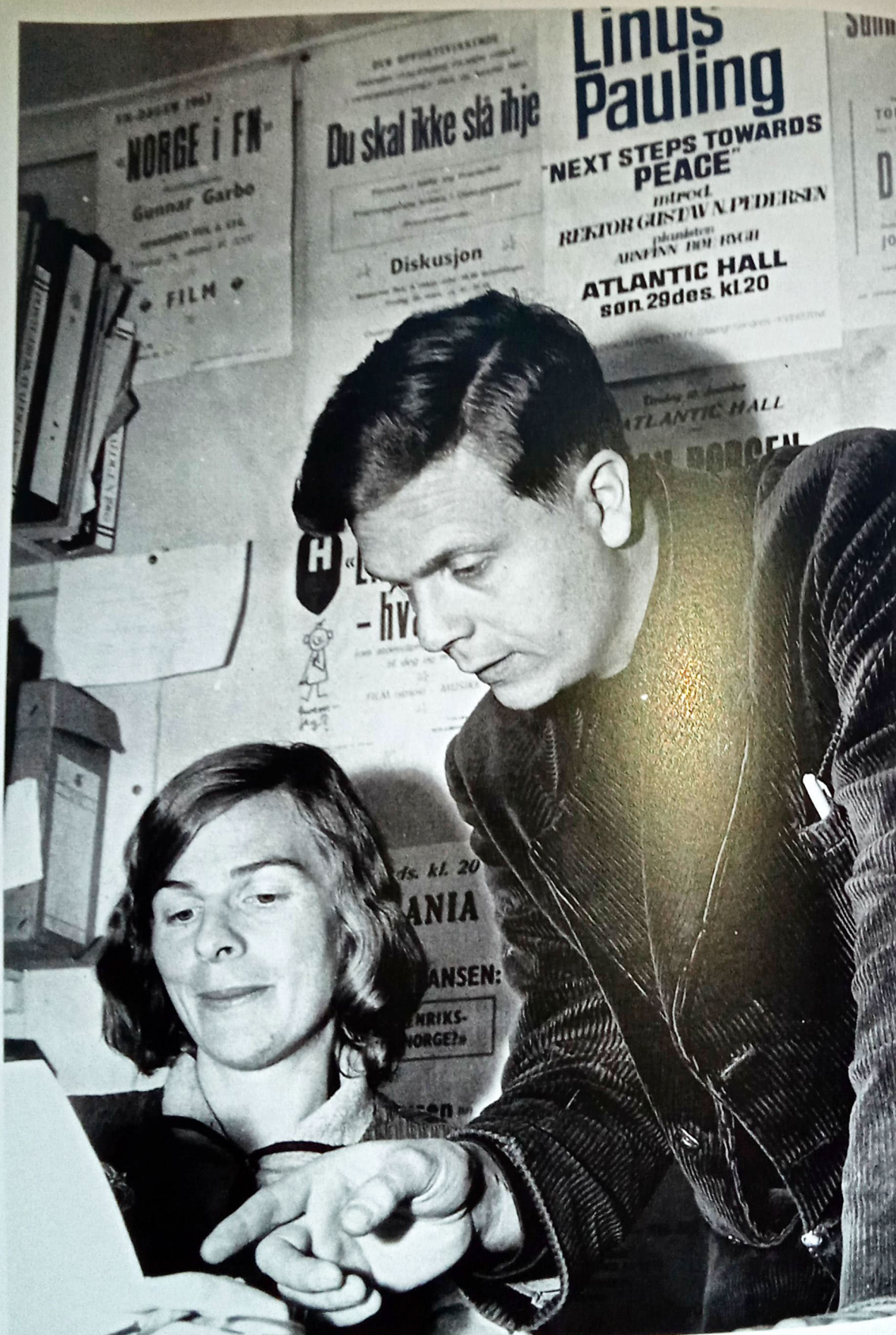
Det har vært en glede å kunne fortelle om Lars Andreas Larssen og undertegnedes arbeid mot atomvåpen, som tok til i Stavanger. Ringvirkningene av arbeidet vårt spredde seg utover landet de følgende årene, helt frem til 1972. I alt ble det etablert 18 lokale fredskontor i denne tiårsperioden. Fredskontorets engasjement utvidet seg fra anti-atomvåpeninnsats til et langt bredere engasjement for fredsarbeid. Det ble mange opplysningstiltak i form av møter, studiesirkler og litteraturspredning, formidling om ikkevoldelige kampformer, om alternative vernepliktsformer, om nødvendigheten av opplæring til fred, støtte til borgerrettighetskamp og mye mer. Fredskontorets historie er beskrevet i boken «I strid for fred. Idealistisk fredsarbeid og bred grasrotaktivitet», som ble utgitt til Fredskontorets 50-årsjubileum i 2012.

Dette er et særtrykk av artikkelen «Fredskontoret, et intet eller alt», som sto trykket i «Stavangeren» nr. 2 2016. Ansvarlig redaktør for foreningens byhistoriske magasin er Harald Sig. Pedersen med Anne Tove Austbø som redaksjonssekretær. Se også: www.byhistoriskforening.org.

Oslo, september 2016

Sonja Lid

FREDSKONTORET

et intet eller alt

Jeg skriver Oslo den 11.4.2016. Hvis jeg snur på de to siste sifrene, er jeg tilbake i dagboken min i Stavanger for 55 år siden:

«9.9. 1961. Brett Borgen og jeg plages av magesmerter og litt kvalme. Det minner om graviditet, men vi utelukker det, begge; kan det skyldes atombombep prøvene -?»

«12.9. I morgen er det radioaktive skyer over Norge; hvis regn, skal sønnen vår være inne...»

«Vår verden trues av en krise hvis omfang ikke helt synes å ha gått opp for dem som har makt til å treffe de store avgjørelser. Frigjøringen av atomkraftene har endret alt, bare ikke vår måte å tenke på, derfor glir vi mot en katastrofe uten like...» (Albert Einstein, 1950).

USA hadde allerede atomvåpen. USA hadde brukt dem.

1945 ble bombene sluppet over Hiroshima og Nagasaki.

1958: Atombombeeksperimentene fortsetter. Vest-Tyskland sier ja til å utstasjonere atomvåpen.

1961: Fra 1. september gjennomfører Sovjetunionen en rekke prøvesprengninger over Novaja Semlja.

6. oktober: Den 18. bomben sprenges - det tilsvarer 2500 Hiroshima-bomber.

24. oktober: Fullt beredskap i Bodø sivilforsvars varslingskommando for radioaktivt nedfall.

25. oktober: Krisemøte i Norge: Hva gjør vi for å dempe virkningene av det radioaktive nedfallet?

30. oktober: Til tross for protester fra 87 land, detonerer Khrustsjov superbomben på 50 megatonn.

Og angsten brer seg.

Fredskontoret i Stavanger var preget av engasjement, kreativitet og stort pågangsmot. Plakatene bak Sonja Lid og Lars Andreas Larssen viser bare en liten del av alt det som foregikk. Foto: Rogalands Avis.

Så var vi i gang. Det i utgangspunktet utenkelige - at Lars Andreas Larssen og jeg skulle starte et Fredskontor i Stavanger? Og som nybakte skuespillere måtte si adjø til Rogaland Teater?

At Fredskontorene skulle gro utover landet i årene som fulgte. Viltvoksende, men høyst levende vekster, som ønsket å vokse og være i en verden fri for atomvåpen!

Men det utenkelige skjedde. Lite ante vi om det få år før (vi hadde ennå ikke fått vår førstefødte).

Jeg kom til Stavanger i 1958 som nyutdannet elev fra Statens Teaterskole i Oslo. St. Hans samme år forlovet jeg meg med Lars, som ennå hadde ett år igjen på skolen. Vi giftet oss i 1959.

Stavanger var et sted på jorden vi kunne lengte etter å bo. Der fantes små, gamle hus, et gjestfritt torg og en høyreist kirke. Breiavatnet bød på liv og glede for et rikt fugleliv, og sjøen lå «tett attme». En gave for Lars og meg som begge var født nordpå, på hver vår side av Møysalen, med havet like inn til sengekanten. Og med mødre fra hvert sitt sted som ledere av Norske Kvinners Sanitetsforening.

Så delte vi også kjærligheten til hverandre og til det gamle, aktverdige, hvitmalte teatret, som vi skulle tilhøre de neste fire årene. Innenfor veggene lå magien i halvmørket, ikke minst rundt de små gardrobene våre på loftet, de bare knyttet oss tettere sammen i det ennå ukjente landskapet.

Bortest på gangen styrte selveste Guri Stormoen, og hun ble Vetles, vår førstefødtes, gudmor og vår nære venn.

Det siste Lars og jeg spilte sammen på Rogaland Teater, var «Læraren» av Arne Garborg.

Det var i januar 1962. Der sto Lars frem på scenen som den idealistiske Paulus. Han gir fra seg gods og gull, blir et ydmykt menneske som lever for en høyere idé, fulgt opp av sin trofaste kone Helga. Utenfor scenen, i Stavanger by, satte virkeligheten spor.

Alle var vi oppskremte og redde for et øket antall prøvesprengninger som fant sted høsten 1961. Verst var tanken på barnet vårt. Var maten han spiste og melken han drakk radioaktiv?

Og ingen gjorde noe.

Det eskalerte i 1961 da Lars var på teaterturne:

På sytti tusen favners dyp -

Sonja Lid og Lars Andreas Larssen åpner fredskontor for Rogaland i Stavanger i dag

Sonja Lid og Lars Andreas Larssen, kjent skuespillerpar fra Rogaland Teater, har brutt alle bruer og kastet seg ut på sytti tusen favners dyp: De åpner i dag «Fredskontoret» for Rogaland, bestemt på å vie sitt liv i fredens tjeneste.

— Dette har helt og holdent skjedd

fredstiltak. Kontoret vil prøve å samordne fylkets organiserte og individuelle fredskrefter og opptre som en kontaktsentral for dem.

— Hvordan skal dere arbeide i marken?

— Ved foredrag og rundebordkonferanser, spesielle fredsaftener

Fredskontoret håper å få besøk av „Frankrikes Gandhi”

Ikke-volds-kurs med Lanzo del Vasto

- dersom det økonomiske lar seg ordne

— Programmet for høsten er ikke lagt opp i detalj ennå, men vi har mange planer, forteller lederen av Fredskontoret i Stavanger, Lars Andreas Larssen. — Den danske forfatteren Carl Scharnberg som var her i fjor, har lovet å komme i høst og vi håper å ha besøk

bordsdebatt om krig og kristendom med undertittel: Atomalderens utfordring, og de fleste deltakerne blir hentet fra kirken. Dessuten håper vi å få positivt svar fra en kjent Sovjetekspert som vi ønsker en orientering av.

En stor dans er under uttatt. Fredskontoret, og rettelsen av sund, Møld vil med koordinere. Oppslut har vært gikk Vi i besøkstilang. Vi gementer har Carl berg. skuespil sar-afre

Sivilforsvarsdiskusjon

Det aktive «Fredskontoret» i Stavanger trosset aprilkveldens blå himmel og arrangerte diskusjonsmøte om «Sivilforsvar — sunn fornuft eller folkebedrag» lørdag aften. Innledere var sivilforsvarsinspektør Johs. Nordhaug og Tor Bjerkmann, redaktør av det politiske månedstidsskriftet PAX.

Johs. Nordhaug kunne ikke forstå at det er mennesker som ikke vil være med å tjenestegjøre i sivilforsvaret. Han kunne heller ikke forstå at en statlig organisasjon bevisst gikk inn for å bedra et lands befolkning, slik som det ofte blir hevdet fra motstandere. Alle mennesker er dog mot krig og all dens vesen, sa han. Og vi må sidestille sivilforsvaret med institusjoner som brannvesen eller sykehus. Dette er også institusjoner som samfunnet har i tilfelle det skulle inntreffe en ulykke.

Tor Bjerkmann sa at krig på ingen måte kan sammenliknes med en naturkatastrofe. Krig er menneskets verk, i motsetning til uregelmessigheter i naturen. Uregelmessigheter i naturen skal kunne unngås.

En av transparentene i demonstrasjonstoget: Ingen atomvåpen til Norge. For avspenning og fred.

Storingsrepr.
AASE BJERKHOLDT:

Kvinnernes politiske ansvar og muligheter

BIBLIOTEKETS FOREDRAGSSAL
mandag 27. februar kl. 20.

KOMMENTATORER:
Humor
GERD SCHANCHE
Diakon
KJELL STEINSVÅG
✱
ORDET FRITT FRA SALEN
✱
Ordstyrer: Programsekretær
ARNE FJØRTOFT

OPPS. KL. 19.30
Bett. Forelesningsrommet

RUNDEBORDSDEBATT

SKOLENS OPPGAVE I ATOMALDEREN

i Bondernes Hus, 6. etasje
fredag 4. januar kl. 20.00.

Innleder:
Den danske forfatteren
REKTOR AAGE BERTELSEN
v/ AARHUS KATEDRALSKOLE

DELTAGERE:
REKTOR WILHELM AASE (Katholund off. lærerskole)
ADJUNKT ANNA RASINE NYALVIK (Østg. Katedralskole)
LEKTOR OLAF RØNNAL
LEKTOR HALVOR TILMELAND (Skapland off. handlegsskole)
LEKTOR HILDE TEARA (Østg. off. lærerskole)

DET VIL BLI AVHOLDNING TIL INNHLEGG FRA SALEN

2000 skolep. gratis. 500,-

Arrang.: FREDSKONTORET i samarbeid med
Det. Rådet for Fred og Frelst (Østg. og Sandness)
Hvost. Katedralskole (Østg.)
Katholund (Østg.)
Frelstskolen (Østg. Østg.)

ENTRÉ: N. 3.-

21.8. 61. «Kjære Lars, hvordan har du det? Er du redd? Folk sier ikke så mye høyt til hverandre lenger. Men vi må gjøre noe, ikke sant, Lars? Skriv, skriv til meg, er du snill... Jeg har nettopp vært inne og «eksellerert» i den nye teaterrollen min. Det kjentes til tider aldeles umulig...

Lars, nu er en 20, 30, 50 megaton bombe gått av. En er aldeles lammet... Resolusjonen dere forfattet sist lørdag skulle inn i avisen snart, sa Pelle Christensen. Vi er jo ikke kommet et skritt videre! Den redegjørelsen vi skylder Stavanger-beboerne uteblir og uteblir... Olden nevnte atomprøvene som infantilitet, som dumhet. Jeg tror jeg må oppsøke Olden. Snakke med han. Høre om han tror vi kan gjøre noe. Om vi i det hele tatt har håp...»

11.10. 61 «Kjæreste Sonja! Jeg ser av Dagbladet at det planlegges en storstilet nordisk protest. Dette er et lyspunkt, som vi i Stavanger må følge opp av alle krefter. Kanskje du nevner dette for Olden, om du skulle rekke det... I det hele tatt, som du er jeg også innstilt på å satse så mye som satses kan på å få gjort noe.»

Det var dramatisk, det var avgjørende, men frykten for fremtiden og angsten for hva som kunne skje alle våre barn, landet og verden, var sterkere. Men kunne vi klare det? Hvordan skulle vi overleve?

Før vi tok det siste, avgjørende steget, oppsøkte vi tidligere rektor Ole Olden, kjent for sine kunnskaper, for sitt engasjement i krig/fred spørsmål, og sin innsikt i økonomi. Sammen med den uunnværlige Olden i denne stundens dypeste alvor (og med begeistret støtte fra Max Tau), fant vi ut at hvis 100 mennesker betalte oss kr. 10 pr. måned, kunne vi klare det. Dermed var avgjørelsen tatt.

Og vi sa opp ved Rogaland Teater mai 1962.

Høsten samme år inntraff Cuba-krisen: Kennedy stoppet Khrusjtsjov på vei mot Cuba for å utplassere mellomdistanseraketter. I noen uhyggelige timer trodde vi at atomkrigen ville bryte løs. Nå var det blodig alvor. Det føltes nesten som et mirakel da vi kom ut av krisen. Livet vaklet videre.

«Hvordan var det, for to pene unge mennesker, å slutte ved teatret?» spurte folk. «Hvordan er det å starte et fredsarbeid?» var det vi ønsket de skulle spørre.

Vi hadde allerede begynt å røre på oss i 1960.

18. mai dette året arrangerte vi en demonstrasjon og et møte i Byparken med parolen «Ingen atomvåpen på norsk

jord». Det ble en av de aller første protestdemonstrasjonene i Norden, med en appell undertegnet av arrangementskomiteen ved både biskop og ordfører. Bredden av de som stilte opp sammen med dem, er stolt og sjelden: en husmor, en teatersjef, en kapellmester, tre skuespillere, en stillasbygger, en reklametegner, en salgsrepresentant, en sjåførskolelærer, en reklametegner, en stortingsmann og en tidligere rektor.

Det sies at det store offisielle møtet mot atomvåpen på Klingenberg kino i Oslo høsten 1960 ved initiativtakerne, som senere ble kalt «De 13», var inspirerte av oss i Stavanger.

Allerede i slutten av 50-årene hadde de mørke skyene bygget seg opp i horisonten. Den kalde krigen mellom USA og Sovjetunionen ble stadig kaldere. I all hemmelighet ble det testet ut atomvåpen, i øst som i vest. Og arsenalene av våpen vokste ubønnhørlig. Protestene økte.

5. juni 1958. Albert Schweitzer kom ut med en verdensomspennende appell om å stoppe prøvesprengningene. 224.900 norske underskrifter ble samlet inn i løpet av året. 5000 gikk i protesttog i Oslo.

18. juni 1958. En foruroligende rapport fra Statens råd for strålehygiene. Bekymringsfulle mengder strontium 90 målt i norske barn, nedfallet kom med nedbøren. Måtte melkedrikking forbys flere steder i landet? Vestlandet var mest utsatt.

Virkeligheten hadde for lengst innhentet oss. Vi måtte møte den ansikt til ansikt.

Etter 1958 skulle bombene flerdobles i antall krefter og ditto utslipp. Det var Hiroshima på nytt, bare enda verre. Atombombep prøvene truet ikke bare to små vettskremte skuespillere i Stavanger med et nyfødt og elsket barn, men de truet en hel verden. Det ble et slags intet eller alt.

Vi alle måtte ta opp kampen mot de altutslettende atomvåpnene.

Ikke minst forventet vi at Kirken skulle ta et klart etisk valg og støtte oss i dette arbeidet. Men støtten uteble. Biskopen i Stavanger syntes snarere at vi var høyspente og en smule krangleverne da vi i Stavanger Aftenblad undret oss over om det ikke var vanskelig for en Guds mann å være feltprest og dermed, i det minste indirekte, støtte krigen? Den krigen

Plakater som gjorde Fredsbevegelsens arrangementer kjent i Stavanger.

jord». Det ble en av de aller første protestdemonstrasjonene i Norden, med en appell undertegnet av arrangementskomiteen ved både biskop og ordfører. Bredden av de som stilte opp sammen med dem, er stolt og sjelden: en husmor, en teatersjef, en kapellmester, tre skuespillere, en stillasbygger, en reklametegner, en salgsrepresentant, en sjåførskolelærer, en reklametegner, en stortingsmann og en tidligere rektor.

Det sies at det store offisielle møtet mot atomvåpen på Klingenberg kino i Oslo høsten 1960 ved initiativtakerne, som senere ble kalt «De 13», var inspirerte av oss i Stavanger.

Allerede i slutten av 50-årene hadde de mørke skyene bygget seg opp i horisonten. Den kalde krigen mellom USA og Sovjetunionen ble stadig kaldere. I all hemmelighet ble det testet ut atomvåpen, i øst som i vest. Og arsenalene av våpen vokste ubønnhørlig. Protestene økte.

5. juni 1958. Albert Schweitzer kom ut med en verdensomspennende appell om å stoppe prøvesprengningene. 224.900 norske underskrifter ble samlet inn i løpet av året. 5000 gikk i protesttog i Oslo.

18. juni 1958. En foruroligende rapport fra Statens råd for strålehygiene. Bekymringsfulle mengder strontium 90 målt i norske barn, nedfallet kom med nedbøren. Måtte melkedrikking forbys flere steder i landet? Vestlandet var mest utsatt.

Virkeligheten hadde for lengst innhentet oss. Vi måtte møte den ansikt til ansikt.

Etter 1958 skulle bombene flerdobles i antall krefter og ditto utslipp. Det var Hiroshima på nytt, bare enda verre. Atombombeprovne truet ikke bare to små vettskremte skuespillere i Stavanger med et nyfødt og elsket barn, men de truet en hel verden. Det ble et slags intet eller alt.

Vi alle måtte ta opp kampen mot de altutslettende atomvåpnene.

Ikke minst forventet vi at Kirken skulle ta et klart etisk valg og støtte oss i dette arbeidet. Men støtten uteble. Biskopen i Stavanger syntes snarere at vi var høyspente og en smule krangleverne da vi i Stavanger Aftenblad undret oss over om det ikke var vanskelig for en Guds mann å være feltprest og dermed, i det minste indirekte, støtte krigen? Den krigen

Plakater som gjorde Fredsbevegelsens arrangementer kjent i Stavanger.

hvem -
jeg?

Fredsbevegelsens logo. Den lille mannen midt i trusselbildet.

som i ytterste konsekvens ville kunne legge den deilige jorden vår øde og grusomt forlatt. Hiroshima og Nagasaki hadde vist oss det.

Vi levde for 70 kroner i uken. Og sto ved begynnelsen.

Snart fikk vi overtalt en skredder i Lagårdsveien 19 til å overlate sitt lokale på bakkenivå til oss, det hadde et vindu ut mot gaten. Vi fylte det lille rommet med bøker, Pax-tidsskrifter, pamfletter, laget vindusutstilling, og startet en studiesirkel: «Atomvåpen, kjensgjerninger og vurderinger». Vi fikk besøk av skoleelever, bl.a. kom Halvor Elvik og Per Fugelli fra Kongsgård skole og meldte seg på studiesirkelen.

Året er 1963. Fredskontoret åpnet en utstilling mot atomvåpen i bibliotekets gamle lesesal i Kongsgaten. I løpet av åtte dager kom det 845 besøkende. Utstillingen ble senere vist for skoleklasser i Egersund, på Bryne, i Sauda og i Flekkefjord.

Etter hvert flyttet vi fra mine to hybler inn i en moderne, men ikke særlig romslig leilighet. Der tok vi i de neste tre årene imot notabiliteter som den franske ikke-voldsprofeten Lanza del Vasto, forfatteren Johan Borgen og fredsprisvinneren Linus Pauling og hans kone Helen m.fl.

Pauling fikk fredsprisen fordi han varslet om farene med de kjernefysiske prøvene.

Han sa at prisen for den kalde krigen var uttrykt i klare tall: I fremtiden ville 16 millioner barn dø ved fødselen, eller være sterkt misdannet som følge av radioaktive nedfallsstoffer bare etter de kjernefysiske prøveeksplosjonene som allerede hadde funnet sted. Så det hastet.

I løpet av de tre første årene i Stavanger vokste det samtidig frem et Fredskontor i Bergen og i Haugesund. I Stavanger samarbeidet vi med Internasjonal kvinneliga for fred og frihet i Stavanger og Sandnes, Norsk Kvinneforbund, Kverke og Folkereisning mot krig.

Aktiviteten vår vokste fra dag til dag, og kom etter hvert til å favne vidt.

Mer enn ett møte kunne finne sted i løpet av en uke, og temaene ble etter hvert store og omfattende. I bunnen lå hele tiden krig/fred problemene, analyser, stillingtaken og forslag til løsninger: hvordan angripe krigen, hvordan leve

våre liv – uten krig? Uten krigens ytterste konsekvens som ville bety bruken av atomvåpnene, vår aller største redsel.

I utgangspunktet var vi pasifister. Men da vi så at ikke-vold ikke førte frem i land som Sør-Afrika, Angola og Mosambik, ble bildet ikke fullt så enkelt.

Under alle forhold var det likevel påkrevd å komme videre med å styrke ikke-vold som kampmiddel og problemløser. Det gjaldt både her i Norge og over alt.

Vi samlet mange mennesker. 10 000 mennesker sto det å lese i Rogalands Avis, da vi etter tre år dro til Oslo for å opprette et hovedkontor for de etter hvert 17-18 Fredskontorene fra syd til nord i landet.

Størst antall mennesker kom det til våre kringkastede rundebordsdebatter i Atlantic Hall i Stavanger, der representanter fra alle partier satte seg ned for å diskutere.

«Norge mellom øst og vest» ble et stort tema. «Atlantic Hall sprengt – enorm interesse for rundebordsdebatten – mange innlegg fra salen» sto det å lese i Stavangeren og Rogalands Avis.

Ny rundebordsdebatt i Bethania: «Sovjetisk utenrikspolitikk – og Norge.» Vi gjorde oss bemerket.

Snart ble vi ble oppsøkt av norsk TV, og fra vårt lille kontor laget Haagen Ringnes en presentasjon av fredsvirksheten. Det var viktig for oss å være parti-politisk nøytrale.

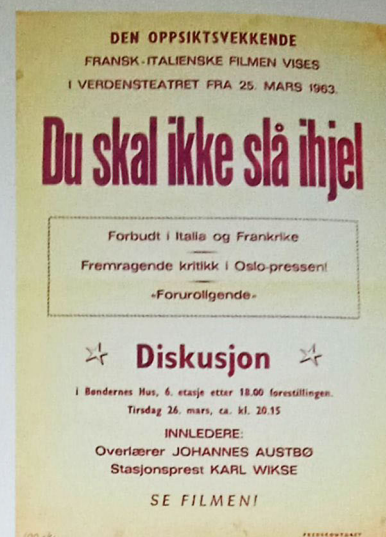
Noen betraktet oss som et folkeakademi. Andre som et kommunistreir...

For oss var det viktig å rette det kritiske blikket mot øst så vel som mot vest, når det dreide seg om kampen mot atomvåpen, og andre sentrale politiske spørsmål.

Underveis kommenterte avisene flittig møtene våre. Undertegnede skrev flere artikler og presenterte Amnesty for første gang i Stavanger. For- og motinnlegg rundt det vi sto for var ofte å se i samtlige av byens aviser. For oss hang mange ting sammen.

I Stavangeren (hentet fra Morgenbladet 24. januar 1964) sto det å lese:

Kontoret har drevet «en intens propaganda blant Stavangerbefolkningen, og særlig overfor skoleungdommen, mot atomvåpen, mot apartheidpolitikken, mot Norges alliansepo-

Behovet for opplysninger om atomvåpen og krig er enorm

— sier Lars Larsen på Fredskontoret

«En lykkelig familie - sammen rundt boken, boken, boken og blyantene. Lars Andreas Larsen, Sonja Lid og sønnen Vetle. Foto: Rogalandets avis/Glauganger trykkeri»

FOREDELAG

... Evighetsstenen om kjerneslydder
våpen og om hva en kjerneslydder
krig ville innebære er utferdig, sier
Lars Larsen på Fredskontoret i
Lagardalen. Kjerneslydder opplysnings-
per som er tilgjengelige for enhver
deltaker. Boken forteller om at
hvis vi bruker og vil utnytte og
utnytte dem. De blir tatt til
i ferdige ferdigheter om at det
ikke kan bli kjerneslydder krig, og
at kjerneslydder ikke vil bli et
i ferdige.

Det blir et behov for opplysninger om
atomvåpen og krig på politiske og sosiale

Larsen og hans kone er alle
blitt med en i ferdige ferdigheter for
Larsen i Stavanger, Sandnes,
Jærevangen og Sande, og har også
vært på en 5-dagers turné med en
brosjyre om kjerneslydder og krig.
Ferdig, FN-tilen, prosa og lyrikk
om kjerneslydder og krig, og en
rapport for kjerneslydder.

Bibliotek Fredskontoret arrangerer
møter i den nærmeste fremtid om
kjerneslydder og krig. Det er
helt klart for Larsen, Kjønnst, Fred-

ATLANTIC HALL
Mandag 20. januar kl. 20.

Stortingsmann
Trygve Bull

Stortingsmann
Finn Gustavsen

Stortingsmann
Edvard Hambro

Stortingsmann
Lars Ramndal

RUNDEBORDSDEBATT:
NORGE MELLOM ØST OG VEST
— FRITT ORD FRA SALEN —

Entre kr. 4,00
Stortingsmedlemmer 3,00
Skoleungdom 2,00

NRK gjør opplyst
for sending over riksmettel

Ans. FREDSKONTORET

Fredag 29. ds. kl. 20
i BETHANIA

Utenrikskommentatoren
JAHN OTTO JOHANSEN:

**«SOVJETISK UTENRIKS-
POLITIKK — OG NORGE?»**

Deltagere:

Stortingsmann
Finn Gustavsen (SF)

Stortingsmann
Bernt Ingvaldsen (H)

Stortingsmann
Arvid Johanson (A)

Stortingsmann
Lars Ramndal (V)

FRITT ORD FRA SALEN!

Ordstyrer:
Red. sek.: **IVAR HOLM**

Ans. FREDSKONTORET

– sunn fornuft eller folkebedrag?», «Informasjon kan skape fred».

Andre møter fra vår Fredskontor-tid i Stavanger: «Kina, Vietnam og verden», «Tragedien i Vietnam», «Kristus og krigen», «Tidens press – angst og intoleranse», «Norske fredsinitiativ – 20 forslag», «Hva er ikke-vold?», «Aniara» (Harry Martinson), «Menneskerett – historie og begrunnelse».

Og endelig «Lille mann – hva nå?»

Folk kom til foredragene våre. Og ved flere anledninger spilte Nora Borge fra Stavangerensemblen for oss, mollstemt og vakkert. Verken foredragsholdere eller underholdere tok seg noen gang betalt. Solidaritet var et varemerke i de gode 60- og 70-årene, da vi trodde alt var mulig, bare vi hadde kunnskapen og engasjementet. Så kom handlingen av seg selv.

Det største rabalderet som Stavanger-avisene refererte til, var da Johan Borgen (sammen med Tordis Maurstad, som oppleser) holdt sin flengende tale på Menneskerettighetsdagen i Atlantic Hall i 1963. Han rettet pekefingeren mot ord som førte menneskeheten bak lyset. Han kritiserte NATO, og ironiserte over uttrykk som å «levere» en atomladning, brukt i dagens militære terminologi. Dette var ikke hva borgerskapet, minst av alt pressen, hadde ventet seg. Fredskontoret måtte inn å forsvare seg mot indignerte innlegg. Men egentlig kom vi sjelden på defensiven.

Til tider følte vi oss ganske utsatte, især fra Stavanger Aftenblads side. Stavanger by sto for fredstradisjoner, og Fredskontoret var ikke helt etter oppskriften. Inntil den dag kontoret inviterte selveste fredsprisvinneren Linus Pauling til byen. Da ble det arrangert fakkeltog. Ordføreren inviterte til en offisiell middag til ære for Pauling. Og Stavanger Aftenblad ga oss noen godord: «Hovedarrangør var det omstridte Fredskontor, som man kan være enig eller uenig med i alle dets spontane ytringsformer – men fredens talsmenn er også stridsmenn og må så være.»

Det var et opphøyet øyeblikk i vår fredsaktive tid. Så full av aktiviteter at vi nesten sprengte oss.

Vi demonstrerte for nedrustning sammen med andre fredsorganisasjoner, vi laget lysaksjon til inntekt for sørafrikanske fanger, en vindusutstilling sentralt i byen ved Kennedys død, arrangerte fredsaftener rundt om i fylket,

drøftet praktisk fredsarbeid og barn og krigsleketøy med omgivelsene. Og undertegnede var sammen med andre kvinner til Haag for å protestere mot NATOs multinasjonale atomvåpen. Det var i 1964.

Alt tar en slutt. Fredskontoret i Stavanger skulle likevel fortsette etter at Lars og jeg dro til Oslo for opprettelse av hovedkontoret. Men etter 10 års virksomhet la kontorene seg selv ned i 1972.

Hadde vi oppnådd noe? Viktigst var avgjørelsen om at atomvåpen ikke skulle utplasseres på norsk jord i fredstid. Og i 1963 ble det inngått en internasjonal avtale mellom USA, Sovjet og Storbritannia om en prøvestansavtale. Heretter skulle atomtester bare foregå under jorden og ikke oppe i atmosfæren. Likevel - NATO forsetter i dag med sin førstebruksrett til atomvåpen, det gjelder også overfor land som ikke har atomvåpen. Norge er medlem i NATO og medansvarlig.

Det etiske ansvaret hviler tungt på oss fortsatt.

Flere land, bl.a. Nei til atomvåpen og ICAN (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons) i Norge, er godt i gang med å kreve en internasjonal konvensjon mot atomvåpen, slik vi har det mot kjemiske og bakteriologiske våpen. Atomvåpnene produseres fremdeles i nye og «forbedrede» utgaver, slik at de lettere kan brukes.

Fredskontoret i Stavanger har forhåpentlig vært med på å øke bevisstheten om det etiske ansvaret som følger valgene våre. I skrivende stund velger jeg å huske mennesker fra tiden i Stavanger med takknemlighet, som Odd Lauvanger, Gro Jarto, Arne Fjørtoft, Torgunn Gripsrud, Valborg Tjora, Rakel Lapin, Torborg og Arnt Bækholt, kinosjef Abrahamson, Jacob Margido Esp, Bente Gahnstrøm og Bodil Bjørnstad; noen nevnt og ingen glemt.

Ved Fredskontorets 50-årsjubileum i 2012, utga gamle freds-kontorister boken «I strid for fred».

Her sier Stavanger-mannen Per Fugelli: «Fredskontoret lærte oss at Gandhi har rett når han sier at den forandring du vil se i verden, må du være i deg selv.» La så det være sagt.

OMEGA TRYKK – STAVANGER

